

Các phông đoán hiện nay nhìn chung đều cho rằng với thế cục của Mỹ sắp ngày càng suy giảm còn Trung Quốc tiếp tục nổi lên trở thành siêu cường số một thế giới. Những cuộc soán ngôi này sẽ diễn ra như thế nào là câu hỏi không dễ trả lời và cũng khó xảy ra trên thực tế.

Khi thế giới ngày càng chia rẽ với vấn đề Triều Tiên, Tổng thống Mỹ Donald Trump đã làm những việc mà một người ở vị trí của ông cần phải làm: phô trương sức mạnh của bộ phận của nước Mỹ. Vào tháng 10/2017, ông đã ra lệnh triển khai 3 nhóm tàu sân bay đến vùng Tây Thái Bình Dương, đặt dãi sơ chế huy của Hạm đội 7 đóng quân tại Nhật Bản. Đây là hạm đội hùng mạnh gấp nhiều lần so với hạm đội của các nước khác. Một lần nữa, quân đội Mỹ lại giữ vai trò đội quân bảo vệ thế giới để trấn an các nước trong khu vực rằng mọi hành động hung hăng sẽ bị kiểm soát và khu vực xung quanh họ vẫn an toàn.

Hôm đoi 7 đã trqi qua mqt nqm đoy khó khqn. Ngay tq tháng 1/2017, đqn vq này đã bq dnh tqi 6 vq tai nqn, gqm 5 vq tai nqn tàu và 1 vq tai nqn máy bay. Đây không phqi là tai nqn do đng đv vqi tàu đqi phqng, mà là va chqm nguq nhiên vqi nhqng phqng tiqn có ít nguy cq hqn nhq tàu cá, tàu chq hàng, tàu chq đou và tàu lai đqt. Thqm chí có vq tàu chiqn Mq còn bq mqc kt q ngoài khqi bq biqn Nhqt Bqn. Nhqng sq cq liên tqc đã khiqn Tq lqn Hqm đoi 7 nhanh chóng bq bqi nhiqm sau đó.

Trong khi Hqm đoi 7 đang loay hoay, Trung Quqc bq rn xây đng mqt quqn đqo mqi q Biqn qng. Các thqc thq, chq yqu đqc bq đqp tq nhqng bqi đá do Bqc Kinh tuyên bq chq quyqn song cng đng có tranh chqp vqi nqm quqc gia châu Á khác, sq là nhqng cq sq chiqn lqc quan trng cho sqc mqnh hqi quân và không quân cqa Trung Quqc. Tq các thqc thq này, Bqc Kinh hy vng có thq triqn khai hoqt đng trên khqp vùng Tây Thái Bình Dqng. Đó là mqt đ án khqng lq gây qn tqng, song cng đm lqi nhqng phiqn toái tqng tq.

Thqt khó đq không nghq rng tqt cq nhqng điqy này là biqu hiqn đqi trng sqc mqnh đqa chính trq gia Mq và Trung Quqc. Trong khi Hqm đoi 7 cqa Mq đang trqy trqt q vùng Tây Thái Bình Dqng thì Trung Quqc đang tqo ra mqt khu liên hqp quân sq to lqn tq các bqi cát, mqm san hô nguq nqc và các rn san hô.

Nhqng diqn biqn đó, cng thêm rqt nhiqu sq kiqn khác xy ra trong cq nqm qua, đã hình thành quan đqm khá phq biqn cho rng sqc mqnh cqa Mq đang suy giqm và mqt Trung Quqc đang nqi sq sqm thay thq Mq trong vai trò cng quqc hàng đou thq giqi. Nhqng thqc tq này sq diqn ra nhq thq nào? Liqu nqm 2018 có trq thành đqm khqi đou cho mqt kq nguyqn mqi khi các cq trúc trqt tq thq giqi không còn đqc giqi chính trq gia, quân đqi, kinh tq và vqn hóa Mq qng hq? Tuy nhiên, lqch sq lqi có cái nhìn khác.

Mqt thqc tq không thq chqi cqi là Mq hiqn đang phqi đqi mqt vqi nhqng thách thqc nghiqm trng trong vic duy trì vq thq thng trq thq giqi. Nqn kinh tq Trung Quqc, hiqn đã vqn lên hàng thq hai thq giqi, đang thu hqp đqn khoqng cách vqi nqn kinh tq lqn nhqt thq giqi và Tng sqn phqm quqc nqi (GDP) dq kiqn sq vqt Mq trong chq hqn mqt thqp kq tqi. Hai cuc chiqn q Afghanistan và Iraq, dài nhqt trong lqch sq Mq, đã làm suy yqu danh tiqng và nguqn lqc cqa Washington khi vqa tiêu tqn sq tiqn có lq lên tqi hàng nghìn tq USD, vqa gây mqt qn đqn, an ninh.

Thq khó toàn diqn cqa Mq cng phqn nào bq nguqn tq chính tình hình nqi bq cqa nqc này. Cuc đqi suy thoái nqi lên tq cuqi nqm 2008 đã nqi rng khoqng cách kinh tq xã hqi vqn đã q mqc báo đng. Nqn chính trq đqt nqc rqi vào trng thái tê

liệt và phân c, trong khi ngời dân b chia r theo nhiu cách khác nhau, nh t là trong v n đ phân bi t ch ng t c. “Các cu c chi n tranh v n hoá” bùng phát t nh ng n m 1990 đã không h thuyên gi m nh nhiu ngời hy v ng mà trên th c t c n tr nên nghiêm tr ng h n. Hai v n n ch t ngời - thu c phi n và b o l c súng đ n - là bi u hi n c a s r i lo n và b t m n xã h i.

S c ng h ng c a suy y u s c m nh bên ngoài và kh ng ho ng v n hoá xã h i bên trong đã khi n nhiu ngời t h i phi ch ng chúng ta đang ch ng ki n s s p đ c a th i đ i M và s ra đ i c a k nguyên Trung Qu c. Các nhà lãnh đ o th gi i, do không ch c ch n có th đ t ni m tin vào Washington, c m th y th c s lo ng i, th m chí m t s đ ng minh lâu n m còn t ra nghi ng. H i tháng 5, sau cu c g p không m y su n s v i T ng th ng Donald Trump, Th t ng ng c Angela Merkel đã nói: “Ngời châu Âu chúng ta phi t n m l y s ph n c a mình”.

Ch h n m t tu n sau đó, trong bài di n v n đáng chú ý t i H i vi n t th đ o Ottawa, Ngo i tr ng Canada Chrystia Freeland c ng c nh báo r ng s thoái lui c a M trong tr t t th gi i bu c Canada phi tìm ki m s lãnh đ o n i khác. Gi ng nh Th t ng Merkel, bà Freeland than phi n v chính sách b o h c a T ng th ng Trump. L ch s cho th y “s theo đ u i l i ích qu c gia h p h i... ch ng mang l i đ i u gì ngoài đ v và nghèo đói”. Vì th, theo bà Freeland, Canada c n phi xem xét l i vai trò lãnh đ o toàn c u c a M do “b n bè và đ ng minh c a chúng ta đ t câu h i v giá tr c a đ i u này”.

T The Economist c ng đã nh n th y s chuy n d ch quy n l c đang di n ra. Trong m t n ph m xu t b n h i tháng 10, t p chí này đã cho đ ng hình Ch t ch Trung Qu c T p C n Bình v i dòng ch minh h a th ng đ c dành cho T ng th ng M: “Ngời đàn ông quy n l c nh t th gi i”. Vài tu n sau đó, The Economist cho đ ng hình m t con đ i bàng h i B c M kèm theo tiêu đ: “C nh báo: T ng lai n c M trong vai trò c ng qu c toàn c u”.

Có th n c M đang trong giai đ o n suy gi m nh h ng nh ng xu h ng này không h n không th đ o ng c. Nh ng ngời quan sát sát sao nh t s kh ng ho ng vai trò toàn c u c a M chính là ngời Trung Qu c. Ông T p C n Bình đã l p đ y kho ng tr ng lãnh đ o do T ng th ng Trump đ l i. T i Di n đàn Kinh t Th gi i th ng niên t Davos, Th y S, tháng 1 n m ngoái, nhà lãnh đ o Trung Qu c đã đ a ra bi n pháp b o v v ng ch c ti n trình toàn c u hóa và đ a Trung Qu c tr thành qu c gia lãnh đ o thay th M đang ngày càng đi theo xu h ng b o h. Ông T p c ng đã l p l i thông đ i p này t i H i ngh th ng đ nh APEC vào cu i n m t i

Việt Nam khi nhìn mạnh rộng toàn cầu hoá “đã trở thành xu hướng lịch sử không thể đảo ngược”. Nhưng từ này vẫn diễn ra liên tục đây luôn phát ra từ những câu chuyện các đời Tổng thống Mỹ, từ George Bush đến Barack Obama.

Khi Mỹ rút khỏi các cam kết toàn cầu về thương mại và biến đổi khí hậu, Trung Quốc cũng đã lập tức nhẩy vào lập kế hoạch trung bình dài hạn “Vành đai và Con đường” nhằm nối liền Á-Âu với châu Phi, đồng thời thành lập Ngân hàng châu Á (AIIB) để tài trợ cho các dự án phát triển. Rõ ràng đang có sự tương phản rõ rệt giữa “tầm nhìn quốc gia” của ông Trump với “giấc mơ Trung Hoa” của ông Tập Cận Bình, một mục tiêu đã được nhà lãnh đạo Trung Quốc chính thức đưa ra từ năm 2013. Theo nhà lập luận của nhà bình luận Antony Blinken làm cho tờ New York Times trong bài viết về cuộc gặp thượng đỉnh Trump-Tập gần đây ở Bắc Kinh, “thực tế khó để có cái nhìn khác về việc hai nhà lãnh đạo – và hai quốc gia – đang đi theo hướng đi hoàn toàn khác nhau”. New York Times cho rằng trong cuộc cạnh tranh quyền lực hiện nay, Trung Quốc đã thắng.

Tất nhiên không ai nghi ngờ việc Mỹ có vấn đề. Nhưng có phải quốc gia này đang thực sự suy giảm quyền lực? Không hẳn mọi việc đã là như vậy.

Có hai cách để đánh giá sự suy giảm: tuyệt đối và tương đối. Suy giảm tuyệt đối xảy ra khi các nguồn lực sức mạnh đất nước giảm dần theo thời gian, như kinh tế suy yếu, quân đội bị thu hẹp... Suy giảm tương đối xảy ra khi một quốc gia có thể vẫn giàu, hay thậm chí mạnh rộng, quy mô kinh tế và sức mạnh quân đội những lợi không nhanh bằng các quốc gia đối thủ. Suy giảm tương đối có thể thay đổi hay thậm chí đảo ngược, vì sức mạnh của một quốc gia có thể tăng hay giảm theo thời gian và sức mạnh không bao giờ là một bất biến.

Về sức mạnh tuyệt đối, chắc chắn Mỹ không bị suy giảm. Chưa có bất kỳ quốc gia nào đủ khả năng thách thức được sức mạnh kinh tế và quân sự của Mỹ. Hơn nữa 7 tập đoàn công nghiệp vẫn là lực lượng mạnh nhất ở Thái Bình Dương. Trong khi đó, nền văn hóa Mỹ vẫn sẽ luôn tạo sức hút lớn đối với người dân trên toàn thế giới.

Những bức tranh sự thay đổi nếu nhìn vào sự suy giảm sức mạnh tương đối. Trong hơn 10 năm qua, sức mạnh của Mỹ đã giảm nhiều so với các quốc gia khác. Quân đội Mỹ có thể vẫn hùng mạnh nhất thế giới và sẽ hầu như những công nghệ tiên tiến nhất những các quốc gia khác, chỉ không riêng Trung Quốc, cũng đang mạnh lên rất nhiều.

Điều này cũng xảy ra vài lần trong quá khứ. Mỹ đã có không ít lần bị suy giảm sức mạnh tương đối, cũng như một quốc gia khác trên thế giới. Đó là điều hoàn toàn bình thường. Số bất thường duy nhất ở đây là một người đã nhận lần suy giảm sức mạnh tương đối của Mỹ hiện nay thành suy giảm sức mạnh tuyệt đối và rằng điều đó là tất yếu, không thể đảo ngược. Nội ám ảnh này không xuất phát từ thực tế đang diễn ra, mà từ niềm tin cho rằng một thế đang xảy ra. Và một lần nữa thôi, những lời phỏng đoán lại nhanh chóng được đưa ra, đầy gay cấn và không chu đáo xác.

Một phần lý do dẫn đến điều này là vì tiêu chuẩn sức mạnh Mỹ được thiết lập trong thời kỳ vàng son, giai đoạn từ năm 1941 đến những năm 1960. Phần lớn thế giới, bao gồm cả những đối thủ ngang hàng của Mỹ, đã bị suy yếu trong Chiến tranh thế giới thứ hai. Chỉ Mỹ là nước duy nhất thế giới phát triển mạnh trong thời kỳ này. Mỹ có hơn 400.000 người chết trong chiến tranh nhưng con số đó không thêm vào đâu so với hàng triệu người chết ở các nước khác (nếu tính theo tỷ lệ dân số, thậm chí Canada cũng chịu thiệt hại nhiều hơn Mỹ). Một điều khác là lúc đưa Mỹ không hề có chiến tranh. Cuộc cách mạng công nghiệp bùng nổ và các cuộc chiến tranh đã kéo kinh tế Mỹ ra khỏi cuộc suy thoái, thậm chí còn mang lại thịnh vượng lâu dài cho nước này. Ngay từ năm 1945, Mỹ đã chiếm một nửa GDP thế giới và thiết lập một trật tự kinh tế quốc tế lấy USD làm đồng tiền dự trữ của thế giới. Chúng phải vô tình khi ông Trump đã gọi lại thời kỳ này khi ông tuyên bố muốn “làm cho nước Mỹ vĩ đại trở lại”.

Kết quả chiến tranh đã tạo cho người Mỹ ý thức sai lầm về ưu thế và coi đó là một trật tự hiển nhiên. Các nước khác chấp nhận điều này, hoặc ít ra cũng đã tuân theo trật tự do Mỹ xác lập. Một số tìm cách thu hẹp khoảng cách với Mỹ. Trong quá trình đó, bất kỳ sự suy giảm sức mạnh nào của Mỹ, hay chiến tranh nào của đối thủ, cũng đều bị phóng đại. Chỉ ngụy tạo suy tàn khi nào nhiều người có thiên hướng tin tưởng một cách mù quáng vào sự suy giảm sức mạnh tuyệt đối của nước Mỹ.

Năm 1949, khi Liên Xô tiến hành thử nghiệm quả bom nguyên tử đầu tiên và Chủ tịch Mao Trạch Đông lên nắm quyền ở Trung Quốc, bầu không khí hoảng loạn lan tỏa khắp nước Mỹ và khi dấy lên nghi ngờ McCarthy (chính sách chống cộng điên cuồng tại Mỹ từ 1950-1954 do Thượng nghị sĩ Joseph McCarthy chủ xướng). Năm 1957, khi Liên Xô phóng vệ tinh Sputnik, người Mỹ cho rằng họ đã thua Liên Xô trong cuộc Chiến tranh Lạnh. Trong một chiến dịch vận động tranh cử tổng thống năm 1960, John F. Kennedy cảnh báo về một “khoảng cách tên lửa” khi Liên Xô dự bị tấn công trực tiếp nguy cơ tấn công hạt nhân của Liên Xô. Hai điều lo sợ này không chỉ không đúng, mà còn hoàn toàn sai lệch, bởi nước Mỹ vẫn có sức mạnh áp đảo trong suốt thời gian sau đó. Chính J.F.Kennedy đã phát hiện ra sau khi được bầu làm

Từng thế kỷ, đúng là đã có một khoảng cách thế kỷ về trình độ phát triển tên lửa giữa Mỹ và Liên Xô như thế kỷ là ưu thế đang thu hẹp về Mỹ với tốc độ chênh lệch lên tới 10:1.

Thời kỳ chiến tranh Việt Nam có lẽ gần giống nhất với hoàn cảnh của Mỹ hiện nay. Khi đó, cũng như bây giờ, một cuộc chiến tàn khốc và vô nghĩa ở nước ngoài đã chôn ngòi cho những rạn nứt xã hội ở trong nước và gây bất ổn kinh tế do lạm phát đình đốn và phi công nghiệp hóa. Những kẻ thù đầu những năm 1980, Mỹ đã bắt đầu khôi phục vị thế quốc tế của mình.

Tuy nhiên, vào cuối những năm 1980, một cơn khủng hoảng khác lại bao trùm nước Mỹ khi kinh tế có nguy cơ bị Nhật Bản soán ngôi và xã hội trải qua cuộc khủng hoảng nghiêm trọng do các chiến dịch truyền áp ma túy, tội phạm bạo lực và dịch AIDS. Rất may là Chiến tranh Lạnh đã kết thúc trong hòa bình, hoàn toàn theo các tính toán của Mỹ. Với sự bùng nổ kinh tế của Nhật Bản, chiến tranh vang dội của Mỹ ở Iraq và sự sụp đổ của Liên Xô, giai đoạn những năm 1990 đã mở ra một thời kỳ thay đổi trong quan hệ quốc tế. Nước Pháp gọi Mỹ là “siêu cường” và thế giới chuyển sang hệ thống “đơn cực”. Những rạn nứt liên tiếp xảy ra các vụ 11/9, chiến tranh Afghanistan, cuộc xâm lược Iraq và nhiều sự kiện khác nữa.

Vấn đề là trước đây Mỹ cũng từng đối mặt với các cuộc khủng hoảng nghiêm trọng, khi thì ở trong nước, lúc thì ở nước ngoài và đôi lúc xảy ra đồng thời ở cả bên trong lẫn bên ngoài. Tuy nhiên, nước Mỹ luôn chứng tỏ được khả năng phục hồi đáng kinh ngạc. Trong khi đó, những quốc gia mới nổi lên thay thế Mỹ – như Liên Xô hay Nhật Bản – sau đó đều bị suy giảm sức mạnh tuy tốc độ một cách nghiêm trọng.

Hiện nay, nước Mỹ có thể đang ở trong giai đoạn suy giảm sức mạnh tương đối, nhưng sự rạn nứt đáng ngại khi cho rằng xu hướng này không thể đảo ngược, và càng không thể dám chắc khi nói rằng chúng ta đang chứng kiến Mỹ suy giảm sức mạnh tuy tốc độ. Trên thế giới, những sức mạnh bên cạnh của Mỹ vẫn đang rật rật. Mặc dù bất bình đẳng là một vấn đề nghiêm trọng trong xã hội, nhưng kinh tế đang phát triển tốt. Nước Mỹ đang lãnh đạo thế giới về đổi mới công nghệ. Quân đội Mỹ duy trì ưu thế trên hầu hết các lĩnh vực. Kinh tế Mỹ đặt ra tiêu chuẩn cho toàn cầu và USD vẫn là đồng tiền chung của thế giới.

Trong khi đó, không dễ thấy thế nào của Mỹ thế kỷ sẽ có sức mạnh như họ phô trương.

Những Nga thực ra rất yếu ớt. Chính sách đối ngoại của nước này đang che giấu sự lung lay của cấu trúc bên trong. Trung Quốc dù từng trông chờ từng bước nhúng tay tiến trình đẩy nhanh công nghiệp hóa đầu tiên để vượt với một cuộc khủng hoảng xã hội ở trong nước. Trung Quốc đã thực thi cách mạng công nghiệp nhanh hơn và mạnh hơn bất kỳ cuộc cách mạng công nghiệp nào trong lịch sử thế giới. Hiện tại nước này chưa phải đối mặt với khủng hoảng trong nước nhưng các dấu hiệu đã mạnh mẽ xuất hiện. Khi khủng hoảng xảy ra, nó có thể sẽ gây ra những bất ổn nghiêm trọng cho Trung Quốc.

Tuy nhiên, có lẽ điều quan trọng nhất là xã hội Mỹ đã nhiều lần chứng tỏ được rằng nó có đủ khả năng thích ứng với các cú sốc hệ thống theo cách mà những nước khác không thể làm được. Liệu Trung Quốc có thể gánh được 3 cuộc chiến tranh hao tốn ở nước ngoài trong vòng 4 thập kỷ trong khi vừa phải trải qua hàng loạt cuộc khủng hoảng xã hội trong nước? Nước Mỹ đã trải qua tất cả những điều này, từ cuộc chiến tranh ở Việt Nam, Iraq tại Afghanistan, đến các cuộc khủng hoảng kinh tế và xã hội trong nước trong khi vẫn duy trì được sức mạnh tuyệt đối của mình. Ở một vài thời điểm nào đó, người ta có thể đặt câu hỏi về sức mạnh từng bước của Mỹ nhưng chưa bao giờ sức mạnh này hoàn toàn bị lật đổ. Liên Xô, khi ở đỉnh cao hơn nhiều so với vị thế của Nga hiện nay, cũng đã không thể chịu được chế độ một cuộc chiến ở Afghanistan, nói gì đến những điều khác.

Lá bài chốt trong toàn bộ ván cờ hiện nay là nước Mỹ đang được lãnh đạo bởi một trong những vị tổng thống kém năng lực nhất trong lịch sử. Sự yếu kém đáng ngạc nhiên của ông Trump và khả năng quản trị đất nước và việc ông tiếp tục lờ mờ khuyên các nhân viên Bộ Ngoại giao có thể gây ra một cuộc khủng hoảng đến đến sụp đổ sức mạnh Mỹ và châm ngòi cho một thời kỳ suy giảm mạnh mẽ. Tất nhiên, điều này không dễ gì xảy ra nhưng Trump luôn có thiên hướng tạo bất ngờ với khả năng gây sốc của mình.

Andrew Preston là giáo sư chuyên ngành lịch sử Mỹ tại Đại học Cambridge. Bài viết đăng trên trang [Globe and Mail](#).

Vấn Cường (gt)